

TOPKAPI SARAYI'NDA SULTANLARIN MAVİ-BEYAZ RENKLİ YUAN VE MİNG PORSELENLERİ

Ömür Tufan*

Gönderilme Tarihi: 22.03.2024 - Kabul Tarihi: 10.06.2024

Özet

Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezi ve hanedanın ikametgâhı olan Topkapı Sarayı'nda sayısal olarak en çok ve çeşitlilik açısından en zengin Çin porselenleri bulunmaktadır. Son sayımlarda, Çin'in dışında en fazla Çin porseleninin yer aldığı Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu'nda yaklaşık on iki bin parça eserin olduğu tespit edilmiştir. Çin'de üretilip ihraç edilen ve 13. yüzyıl ila 20. yüzyılın başlarına tarihlenen bu porselen grubunun yarısına yakını, mavi-beyaz Çin porselenlerinden müteşekkildir. Yuan ve Ming hanedanlıkları döneminde üretilmiş, nadir bulunan bu mavi-beyaz Çin porselenleri, koleksiyonun en gözde eserleridir. Yuan Hanedanlığı dönemine ait mavi-beyaz porselenlerden dünyada sadece iki yüz adet vardır. Bunların kırk adedi Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu'nda olup 14. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Erken Ming Hanedanlığı döneminde yapılmış elli dört adet mavi-beyaz Çin porseleni ise koleksiyonun nadir rastlanan ikinci grubunu oluşturmakta ve 14. yüzyıl ile 15. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir.

Gücü, iktidarı ve zenginliği temsil eden Çin porselenlerini Osmanlı sarayında sadece padişahlar, valide sultanlar, hanedan üyeleri, sadrazamlar ve üst düzey devlet adamları kullanmıştır. Sarayda düzenlenen resmî törenlerde padişahlara sunulan hediyeler arasında kıymetli eşya addedilen Çin porselenleri de yer almıştır. Hanım sultanların çeyizlerine mutlaka Çin porselenlerinden eşyalar konulmuştur. Padişahların yemekleri Çin porseleninden yapılmış tabaklarda servis edilmiş, şerbet ve kahveleri için de Çin porseleni kupalar ve fincanlar tercih edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Topkapı Sarayı, Osmanlı, Sultan, Yuan Hanedanlığı, Ming Hanedanlığı, Mavi-Beyaz, Jingdezhen, Çin Porseleni

SULTANS' BLUE-AND-WHITE YUAN AND MING PORCELAINS IN THE TOPKAPI PALACE

Abstract

Topkapı Palace, the administrative center of the Ottoman Empire and the residence of the Ottoman dynasty, has the largest number and richest variety of Chinese porcelain. At last count, the Topkapı Palace Chinese Porcelain Collection, which contains the largest number of Chinese porcelain outside of China, was found to contain approximately twelve thousand pieces. Nearly half of this porcelain group, which was produced and exported in China and dates from the 13th century to the early 20th century, consists of blue-and-white Chinese porcelain. Produced during the Yuan and Ming dynasties, these rare blue-and-white Chinese porcelains are the most distinctive pieces in the collection. There are only two hundred pieces of blue-and-white porcelain from the Yuan Dynasty in the world. Forty of these are in the Topkapı Palace Chinese Porcelain Collection and are dated to the 14th century. Fifty-four blue-and-white Chinese porcelains made during the early Ming Dynasty constitute the second rare group of the collection and are dated to the 14th and early 15th centuries.

Chinese porcelain, representing power, strength, and wealth, was used in the Ottoman palace only by the sultans, sultans' mothers, members of the dynasty, grand viziers, and high-ranking statesmen. Among the gifts presented to the sultans at official ceremonies held in the palace, Chinese porcelain, which was considered a precious item, was also included. Chinese porcelain items were included in the dowries of sultans' daughters. The sultans' meals were served on plates made of Chinese porcelain, and Chinese porcelain mugs and cups were preferred for their sherbet and coffee.

Keywords: Topkapı Palace, Ottoman, Sultan, Yuan Dynasty, Ming Dynasty, Blue-and-White, Jingdezhen, Chinese Porcelain

* Arkeolog, Uzak Doğu (Çin ve Japon) ve Avrupa Porselenleri Koleksiyonu ile Sofra Takımları Koleksiyonu Sorumlusu, Millî Saraylar, omurtufan@hotmail.com, ORCID No: 0000-0001-7669-6057

İnsanoğlunun geliştirdiği en önemli kültür varlıkları arasında, kil ve çeşitli malzemelerin karışımıyla yaptığı seramik eşyalar gelmektedir. Zamanla gündelik hayatı kolaylaştıran araç-gereçler olarak yaşamın bir parçası hâline gelen, özel günlerde ve dinî törenlerde de kullanılan seramikler; işlevlerine göre farklı form ve desenlerde üretilmeye başlanmıştır. Seramik kaplar, prestij objeleri olarak görülmüş ve bu kaplara sahip olmak sosyal statü göstergesi sayılmıştır. Seramik sanatı, icat edildiği ilk günden itibaren sürekli gelişmiştir. Başlangıçta kil ve saman gibi katkı malzemeleriyle hazırlanan ve ateşte pişirilip sert malzemelere dönüştürülen

seramiklerle ilerleyen dönemlerde fayans ve çini üretilmiş, nihayetinde porselen keşfedilerek seramik sanatında zirveye ulaşılmıştır.

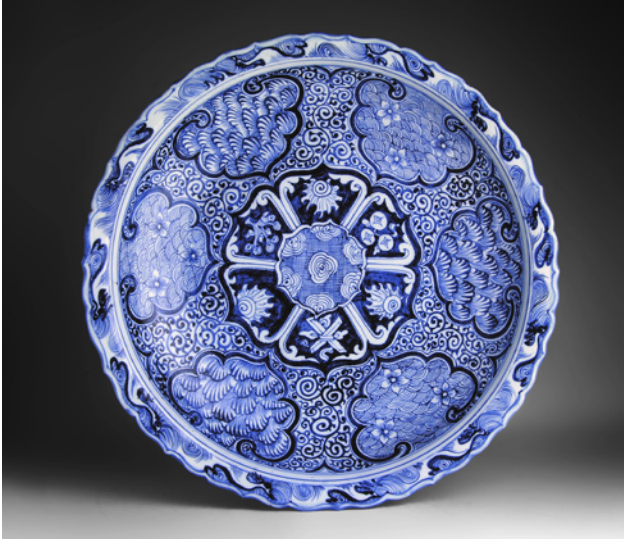
Porselen, ilk defa Çin'de, Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde geliştirilmiştir. Seramikten farklı olarak kaolin ve feldspat hammaddeleri kullanılarak üretilen, sert, dayanıklı, ışık geçirme özelliğine sahip, elle vurulduğunda tınlama sesi veren porselen, seramik sanatında bir devrim olarak kabul edilmektedir. Bir saray sanatı olarak ortaya çıkan porselenin üretimi imparatorlar, krallar, kraliçeler, şahlar, çarlar ve sultanlar tarafından her daim teşvik edilmiş ve desteklenmiştir.

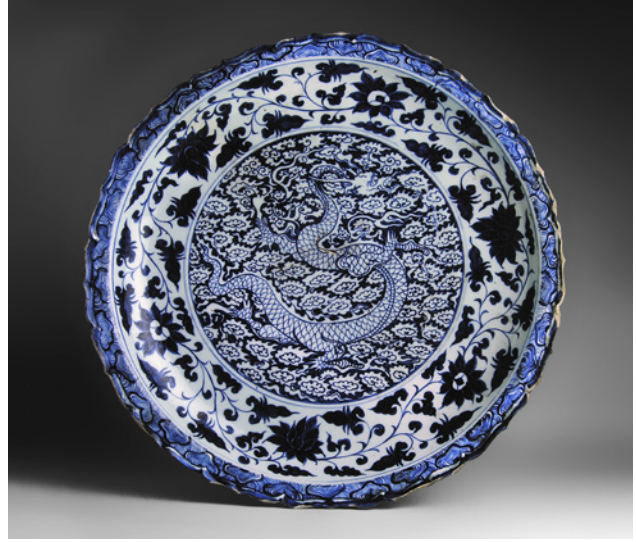
1 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 41,5 cm, TSM, Env. No. 15-7035

Çinde porselen eşyalar başta yalnızca beyaz renkte üretilmiş, ancak bu sade hâleriyle dahi düzgün ve parlak görüntüleri, dayanıklı olmaları ve ışığı geçirme özelliklerinden dolayı dünya piyasasında büyük ilgi görmüşlerdir. Çinli yöneticiler ve seramik ustaları porselenin üretim tekniğini yüzyıllarca bir devlet sırrı gibi saklayarak başka ülkelerde üretilmesine mâni olmaya çalışmışlardır. Bu süreçte farklı teknikler geliştirilerek porselenlerin kalitesinde artış sağlanmış, farklı formlar ve desenlerle ürün yelpazesi çeşitlendirilmiştir.

Üretim tekeli ellerinde tutan Çinli yöneticiler, ürettikleri porselenleri ticari değeri yüksek ürünlere dönüştürerek ülkenin gelir kaynakları arasında birinci sıraya yerleştirmişlerdir. Çin'in porselen ihraç ettiği belli başlı bölgeler Uzak Doğu, Yakın Doğu, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri olmuştur. Çinde porselen sanatının gelişiminde ve ürünlerin çeşitliliğinin artmasında ticari ilişkiler kurduğu ülkelerin kültürleri ve bu ülkelerdeki seramik ustalarının da katkıları olmuştur.

2 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 45,5 cm, TSM, Env. No. 15/1480

3 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 48 cm, TSM, Env. No. 15/1417

4 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 46,5 cm, TSM, Env. No. 15/1465

5 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 42 cm, TSM, Env. No. 15/1481

6 Büyük boy
mavi-beyaz
tabak, Yuan
Hanedanlığı,
14. yüzyıl ortası,
Çap: 46,5 cm,
TSM, Env. No.
15/1420

7 Büyük boy
mavi-beyaz
tabak, Yuan
Hanedanlığı,
14. yüzyıl ortası,
Çap: 46 cm,
TSM, Env. No.
15/1419

8 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 45 cm, TSM, Env. No. 15/1482

9 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 48 cm, TSM, Env. No. 15/1416

İranlı seramik ustaları 12. yüzyılda seramik eşyaları mavi renge boyama tekniğini geliştirmişlerdir. Fakat imal edilen ürünler Çin porselenlerine göre daha yumuşak, kırılğan ve geçirgen özelliklere sahip olduğundan Çin porselenlerinin kalitesini yakalayamamıştır. Çinli ustalar ise sert hamurlu ve yüksek kaliteli porselen üretmelerine rağmen mavi boyanın malzemesini de bu malzemenin nasıl kullanılacağını da bilmediklerinden ürünlerine renk katamamışlardır. İlerleyen dönemlerde iki ülke arasında gelişen ticari ve kültürel ilişkiler sonucunda Çinli porselen ustaları İranlı ustalardan

kobalt mavisini boyar madde olarak sıraltı tekniğiyle porselen üzerinde uygulamayı öğrenmişler ve bu tarihten itibaren mavi-beyaz porselen üretmeye başlayarak Çin porselen sanatında bir devrim daha yaratmışlardır. Çine özgü çok sayıda porselen türü olmasına rağmen bugün dahi Çin porselenleri denilince ilk akla gelen, Orta Doğu'ya, bilhassa İran'a özgü süsleme sanatı ile Çin'in yüksek porselen teknolojisini sentezleyen mavi-beyaz porselenlerdir.

Çin'de mavi-beyaz porselen üretimi, 14. yüzyılın başlarında, Yuan Hanedanlığı zamanında (1279-1368) başlamış; en güzel ve en kaliteli porselenler

10 Bir çift büyük boy mavi-beyaz sürahi, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 42 cm, TSM, Env. No. 15/1437, 1370

Yuan ve Erken Ming hanedanlıkları dönemlerinde yapılmıştır. Kobalt mavisi ile renklendirilmiş ilk Çin porselenleri, Güney Çin'deki Jiangxi eyaletinde yer alan Jingdezhen porselen fırınlarında üretilmiştir. Aslında Tang Hanedanlığı döneminde (618-907), Kuzey Çin bölgesinde bulunan Gongxian'daki porselen fırınlarında kısa bir süreliğine beyaz porselen üzerine mavi renk desenler denenmiştir, ancak istenen sonuç elde edilemediğinden kısa süre sonra vazgeçilmiştir. Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda yer alan mavi-beyaz Çin porselenlerinin tamamı Jingdezhen porselen fırınlarında üretilmiştir.

11 Mavi-beyaz kavanoz, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Yüksek: 40 cm, TSM, Env. No. 15/1413

12 Büyük boy mavi-beyaz meiping (sürahi), Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Yüksek: 40,5 cm, TSM, Env. No. 15/1398

13 Mavi-beyaz kavanoz, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Yüksek: 44,5 cm, TSM, Env. No. 15/1366

Çinde 14. yüzyıl ve 15. yüzyıl başlarında üretilen mavi-beyaz porselenlerde boyar madde olarak İrandan ithal edilmiş kobalt cevheri kullanıldığı, yapılan kimyasal analizlerle tespit edilmiştir. Çinliler 15. yüzyıldan itibaren kendi topraklarından çıkardıkları kobalt cevherini kullanmaya başlamışlardır.

Yuan Hanedanlığı döneminde, 1320'lerden 1360'lara kadar üretilen ve günümüzde nadir eserler olarak kabul edilip koruma altına alınan mavi-beyaz seramiklerin en seçkin örnekleri Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Bu tarihlerde üretilen, Topkapı Sarayı Koleksiyonu'ndaki eserlerle aynı kalite ve üslupta olan porselenler Çin sarayı tarafından tercih edilmediği için koleksiyonlarına girememiştir. Çinde dahi bulunmayan bu mavi-beyaz porselen eserler, Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu'nun değerini bir kat daha arttırmaktadır. Yuan Hanedanlığı döneminde imal edilmiş en ünlü mavi-beyaz porselen eser, 1351 tarihli bir çift yazıtlı vazodur ve Jingdezhen yakınlarındaki bir tapınak için yapılmıştır. Jingdezhen şehrindeki bir porselen fırınında yapıldığı düşünülen ve bugün Londra'daki Percival David Koleksiyonu'nda bulunan bu vazolar kalite, üslup ve bezeme olarak Topkapı Sarayı Koleksiyonu'ndaki mavi-beyaz tabaklarla aynı özelliklere sahiptir.

Çin porselenlerinin gelişip çeşitlenmesinde ve dünya pazarında tanıtılmasında İranlı seramik ustaları ve tüccarlarının büyük katkısı vardır. İranlı seramik ustaları, Yuan Hanedanlığı döneminde kobalt cevherini kullanarak sıraltı tekniği ile mavi-beyaz porselenin nasıl yapılacağını Çinlilere öğretirken, İranlı tüccarlar da bu madeni Çine ihraç etmişlerdir. Ayrıca Çin porselen atölyelerinde yapılan birbirinden değerli porselenlerin İpek Yolu aracılığı ile Hindistan, Orta Doğu ve Yakın Doğu ülkelerine ihraç edilmesinde de büyük rol oynamışlardır. O dönemde İpek yolu ticaretinde hâkim dilin Farsça olmasından dolayı Çin porselenlerini dünya pazarına İranlı tüccarlar tanıtmıştır. Dahası İran gibi Müslüman ülkelerde yaygın olarak kullanılan madenî kapların Çinli porselen ustaları tarafından yapılıp satılmasına vesile olmuş ve Çin porselen sanatında formların çeşitlenip zenginleşmesini sağlamışlardır.

14 Mavi-beyaz kavanoz, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Yüksek: 27,5 cm, TSM, Env. No. 15/1411

Yapılan son sayımlara göre, Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda yaklaşık on iki bin parça Çin porseleni bulunmaktadır. Bunun yarısına yakını mavi-beyaz Çin porselenleri oluşturmaktadır. Yuan (1279-1368), Ming (1368-1644) ve Qing (1644-1911) hanedanlıkları dönemlerine ait bu porselenler, koleksiyon envanterinde 5.373 adet olarak kayıtlıdır.

Çin'in dışında en fazla Çin porselenine sahip koleksiyon olarak literatüre geçen Millî Saraylara bağlı Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu, 13-20. yüzyıllara tarihlenen ve Çinde ihraç malı olarak, kısmen de iç piyasa için üretilen porselen eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Bahsi geçen yüzyıllar arasında Çinde üretilmiş porselenlerin kronolojisini en iyi veren koleksiyon olduğu hususunda uzmanların hemfikir olduğu Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu; Çinde kültürel, siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda yüzyıllar içinde görülen değişimlere de ayna tutmaktadır.

15 Mavi-beyaz şişe matara, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, boyun kısmındaki yaldızlı gümüşle kaplama Osmanlı işi, Yüksek: 39,5 cm, Genişlik: 27 cm, TSM, Env. No. 15/1391

16 Mavi-beyaz kavanoz, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Yüksek: 39,5 cm, TSM, Env. No. 15/3027

Topkapı Sarayı'ndaki Çin Porselenleri Koleksiyonu'nun tarihsel değeri ilk defa 1935-1936'da Londra'daki Kraliyet Akademisi tarafından düzenlenen Çin Sanatı Sergisi'nde anlaşılmıştır. Çin dâhil birçok ülkenin katıldığı sergiye Topkapı Sarayı Koleksiyonu'ndan da eserler götürülmüş, bilhassa Yuan Hanedanlığı dönemine ait mavi-beyaz porselenler büyük heyecan uyandırmıştır. Uzmanlar bu porselenleri işçilik ve kalite bakımından ender rastlanan eserler olarak tanımlamıştır. John Pope'un 1956 yılında Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu hakkındaki araştırmalarını yayınlamasıyla koleksiyon dünya çapında üne kavuşmuş, bu tarihten itibaren uluslararası sergilerde ve yayınlarda daha sık yer almış, dünyanın hem sayısal hem de çeşitlilik açısından en zengin koleksiyonu olarak tanınır hâle gelmiştir. Dünyada sadece iki

yüz adet bulunan Yuan Hanedanlığı dönemine ait mavi-beyaz porselenlerin kırk adedi Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu'nda olup 14. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Koleksiyonda sayısal olarak en büyük grup, Qing hanedanlığı döneminden kalma, 17. yüzyıl ortası - 18. yüzyıl ortasına tarihlenen eserlerdir. Qing hanedanlığının erken dönemine ait eser sayısı 2.680 adettir. Koleksiyondaki mavi-beyaz Çin porselenlerinden Ming Hanedanlığının orta döneminde üretilen ve 15. yüzyıl ortası - 16. yüzyıl ortasına tarihlenen eser sayısı 288, Ming Hanedanlığının geç döneminde üretilen ve 16. yüzyıl ortası - 17. yüzyıl ortasına tarihlenen eser sayısı da 2.308'dir. Erken Ming Hanedanlığı dönemine ait, 14. yüzyıl - 15. yüzyıl başlarına tarihlenen 54 mavi-beyaz porselen ise koleksiyonun nadir eserler grubunu oluşturmaktadır.

17 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 1400, Çap: 46,5 cm, TSM, Env. No. 15/1389

18 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Çap: 37,5 cm, TSM, Env. No. 15/1432

19 Büyük boy mavi-beyaz kâse, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Çap: 27 cm, Yüksek: 12 cm, TSM, Env. No. 15/1472

Erken dönemde yapılan mavi-beyaz porselenlerde mavinin tonu koyudur, üzeri siyah beneklidir, yüzeyi de hafif pürüzlüdür. Bu porselenlerin üzerine su dalgası ve şakayık bordürleri başta olmak üzere bitkisel süslemeler, ejderler, Anka kuşu, mitolojik yaratıklar, balık, ördek vb. hayvanlar resmedilmiştir.

Osmanlı'da Çin porselenleri için farklı terimler kullanılmıştır. Çok çeşidi bulunan Çin porselenlerinin yeşil renkte ve daha ağır olanlarına "seladon" adı verilirken; farklı renklerde ve daha ince olup ışığı daha çok geçiren kaplara "porselen" denilmiştir. Osmanlı'ya ait resmî belgelerde seladon kaplar için "mertebânî", nadiren "nerdübânî", bazen de

"babaguri"; mavi-beyaz porselenler için ise "fağfur" veya "fagfûrî" terimleri görülmektedir. Mertebânî, Burma'da seladon kapların gemiye yüklendiği limanın adıdır. Fagfûrî, Farsçada Çin imparatoru demektir ve Türkçeye İrandan söylendiği şekliyle geçmiştir. Farklı belgelerde geçen "hatâyî" kelimesi ise "Çinden, Çin ile ilgili" anlamına gelmektedir. Çok renkli olan Çin porselenleri, renklerine göre de isimlendirilmiş ve zeytuni, alaca, cevvi, beyaz, sarı gibi isimlerle anılmıştır.¹

1 Emin Cenkmén, *Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948, 28.

Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu, farklı yollarla saraya intikal eden porselenlerden müteşekkildir. Osmanlı arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre bağış, ganimet, muhallefat ve satın alma yollarıyla saraya giren Çin porselenleri, sayı ve çeşitlilik bakımından oldukça zengin bir koleksiyon oluşturmaktadır. Gücü, iktidarı ve zenginliği temsil ettiklerinden dolayı Çin porselenlerini Osmanlı sarayında sadece padişahlar, valide sultanlar, hanedan üyeleri, sadrazamlar ve üst düzey devlet adamları kullanmıştır. Bu porselenlerin kullanılmadıkları zamanlarda sarayın hazine deposunda saklanıyor olması, altın ve kıymetli taşlarla eş değerde tutulduklarını göstermektedir. Bu nedenle Çin porselenlerinin Osmanlı sarayındaki diğer adı "beyaz altın"dır.

Türklerin Çin porselenlerini kullanımına dair birçok arşiv belgesi ve tarihî evrak vardır. Saray koleksiyonunda Song Hanedanlığı (1127-1279) dönemine tarihlenen porselenlerin olması, Türklerin

Çin porselenlerini 13. yüzyıldan beri kullandıklarını ortaya koymaktadır. Arap gezgin İbn Battûta (1304-1377), seyahatnâmesinde, 1333'te Birgi'de katılmış olduğu bir ziyafette porselen kapların kullanıldığından bahsetmiştir. 15. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Âşıkpaşazâde, Sultan Mehmed'in veziri İvaz Paşa'nın Acem'den ustalar getirdiğini ve Osmanlı sarayına Çin porselenlerini tanıtan ilk kişinin de İvaz Paşa olduğunu yazmıştır. Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan 1514 tarihli bir belgede, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Zaferi'nden sonra Tebriz'deki Heşt Behişt Sarayı'ndan ganimet olarak aldığı porselenlerden bahsedilmektedir. Sultan II. Selim'in Şam'dan ve 1517'de Kahire'den aldığı ganimet eşyalar arasında Çin porselenlerinin de bulunduğu bilinmektedir. 16. yüzyıldan itibaren ise Çin porselenleri önceleri İpek Yolu aracılığıyla, daha sonra da deniz yolu vasıtasıyla Osmanlı sarayına getirilmiştir.

20 Büyük boy mavi-beyaz sürahi (şerbetlik), Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Yüksek: 53 cm, TSM, Env. No. 15/1378

21 Büyük boy mavi-beyaz sürahi, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Yüksek: 50 cm, TSM, Env. No. 15/1380

16. yüzyılın başından itibaren Çin'deki porselen atölyelerinde özellikle Müslüman müşterilere yönelik formlarda porselen eşyalar yapılmaya başlanmıştır. Orta Doğu'ya özgü metal kaplar porselene uyarlanırken, üzerleri de Arap harfleri ile süslenmiştir. Ancak Arapça bilmeyen Çinli ustalar tarafından yazıldıkları için bu porselen kaplardaki yazılar pek okunaklı değildir. Bu tür porselen eşyaların bir kısmı Yakın ve Orta Doğu'daki Müslüman ülkelere ihraç edilmiş, önemli bir kısmı da Çin'de kalmıştır. Bugün Arapça yazılı porselen kapların büyük çoğunluğu Tayvan'daki Ulusal Saray Müzesi'nin koleksiyonundadır. Topkapı Sarayı'nda bu döneme tarihlenen dört adet mavi-beyaz Çin porseleni vardır. Bunların ikisinde Çin imparatorunun kullanımı için üretildiklerini ortaya koyan Zhengde imparatorunun arması vardır. Aslında ihraç ürünü olmayan bu eserler, Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nu daha özel ve değerli kılmaktadır.

Topkapı Sarayı Koleksiyonu'ndaki mavi-beyaz Çin porselenleri, ağırlıklı olarak Osmanlı saray yaşamında kullanılan sofraya araç gereçlerinden oluşmaktadır. Osmanlı yeme-içme kültürüne uygun kaplar, sahanlar, kâseler, sürahiler, şişeler, kahve ibrikleri, kahve fincanları, buhurdanlar, gülâbdanlar, şerbet güğümleri, şerbet kupaları, kavanozlar, küpler, leğenler ve ibrikler ile büyük, küçük ve orta boy tabakların ağırlıkta olduğu koleksiyonda sayıları az da olsa geleneksel Çin kültürünü yansıtan objeler de bulunmaktadır. Bu objelerden bazıları Ehl-i Hıref örgütüne bağlı hakkak, zergeran ve zernişaniler tarafından altın, gümüş gibi değerli madenler ile zümrüt, yakut, elmas, nefes, mercan ve inci gibi değerli taşlar kullanılarak Türk kültürüne uygun eşyalara dönüştürülmüştür.

22 Mavi-beyaz ibrik,
Ming Hanedanlığı,
15. yüzyıl başı,
Yük: 27 cm,
TSM, Env. No. 15/1410

23 Mavi-beyaz tabak ve ayaklı kupa (buhurdan), Ming Hanedanlığı, 16. yüzyıl sonu, altın ve değerli taşlarla tabak ve ayaklı kupanın buhurdan hâline getirilmesi Osmanlı işi (17. yüzyıl), Yüksek: 16,5 cm, Çap: 13,5 cm, TSM, Env. No. 15/2773

24 Mavi-beyaz sürahi, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl ortası veya sonu, boynundaki tombak aparat Osmanlı işi (17. yüzyıl), Yüksek: 16,5 cm, TSM, Env. No. 15/1938.

Osmanlı sarayında iktidarın ve zenginliğin göstergesi olarak kabul edilen Çin porselenleri, şehzadelerin sünnet düğünlerinde, padişah kızlarının düğünlerinde ve padişahların cülûs törenleri gibi özel günlerde üst düzey devlet adamları, ülkenin ileri gelen eşrafi ve esnafı tarafından hediye olarak sunulmuştur. Osmanlı hanedanına takdim edilebilecek denli değerli kabul edilen bu Çin porseleni eşyaların cinsi, adetleri, kimin tarafından ve kime verildiği kayıt altına alınmıştır.

25 Mavi-beyaz sürahi (ibrik), Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl sonu, gümüş yaldızlı aksam Osmanlı işi (16. yüzyıl başı), Yüksek: 32 cm, TSM, Env. No. 15/1952

26 Mavi-beyaz matara, Ming Hanedanlığı, 16. yüzyılın ikinci yarısı, gümüş aksam ve aparatlar Osmanlı işi, Yüksek: 21,5 cm, TSM, Env. No. 15/1853

Sultan IV. Mehmed, 1675 yılında, Edirne’de, şehzadeleri Mustafa ve Mehmed’in sünnet düğünleri ile kızı Hatice Sultan’ın Musâhib Mustafa Paşa’yla evlenmesi vesilesiyle şenlikler düzenlettirmiştir. Hatice Sultan’ın çeyizinde (cihâzında) bulunan Çin porseleni eşyalar, adetleriyle birlikte “*Büyük fagfûrî tabak: 1, fagfûrî leğen ve ibrik: 1, fagfûrî tabak: 4, fagfûrî kâse: 1, fagfûrî matara: 1, mertebânî büyük tabak: 5, mertebânî kapaklı kâse: 10*” olarak sıralanmıştır.²

² Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 4-5: Lebib Sûrnâmesi, Hâfız Mehmed Efendi (Hazin) Sûrnâmesi, Abdi Sûrnâmesi, Telhîsü'l-Beyân'ın Sûrnâme Kısmı*, İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2011, 651.

27 Murassa mavi-beyaz kalem kutusu, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl sonu - 16. yüzyıl başı, altın ve kıymetli taşlarla süsleme Osmanlı işi, Uzunluk: 27,5 cm, Genişlik: 7,7 cm, Yüksek: 7,5 cm, TSM, Env. No. 2/894

Sultan IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan'a verdiği çeyizdeki porselen eşyalar ise şu şekilde listelenmiştir: "Fağfur buhurdan: 5, fağfur leğen ve ibrik: 4, fağfur sade tabak: 44, fağfur sade yekmürdi (irili-ufaklı): 67, fağfur sade fincan: 34, fağfur taşlıca buhurdan: 1, fağfur taşlıca fincan: 18, fağfur taşlıca gülâbdân: 4, fağfur taşlıca tabak: 20, fağfur tuzluk: 4"³

Böylece arşiv belgelerinden, Osmanlı padişahlarının kızlarına düğün hediyesi olarak Çin porselenlerinden yapılmış eşyalar hediye ettikleri anlaşılmaktadır. Sultan IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan'a bağışladığı Çin porselenlerinin özelliklerine bakılınca, saray koleksiyonundan küçük bir takımı kızına yeni konağında kullanması için hediye ettiği görülmektedir.

28 Mavi-beyaz sürahi (kendi), Ming Hanedanlığı, 16. yüzyıl sonu, gümüş kapak ve aparatlar Osmanlı işi, Yüksek: 23 cm, TSM, Env. No. 15/7810

3 Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* 4-5, 653.

29 Surnâme-i Vehbî, TSM, Env. No. A.3593, y. 50a

Hatice Sultan'a vüzerâ-yı izâm, ulemâ-yı kirâm, ümerâ, agavât, Edirne ve İstanbul esnafı da düğün hediyelerini sunmuş; verilen hediyeler cinsleri ve adetleriyle kayıt altına alınmıştır. Bu hediyelerin arasında Çin porseleninden yapılmış çeşitli sofrâ araç gereçleri de vardır. Hatice Sultan'ın Edirne'de düzenlenen düğününde üst düzey devlet adamları ile esnafın verdikleri hediyelerin listesinde yer alan Çin porselenleri şu şekildedir:

"Hediyye-i Bezestânciyân-ı Edirne: Mertebânî çanak, kapağıyla, kıta: 8, fagfûrî leğen ma'a ibrik: 1, ..."4

"Hediyye-i Bezestânciyân-ı İstanbul ma'a Çukacıyân Yamakân: Fagfûrî matara: 1"5

"Sûr-ı Hitân-ı Şehzâdegânda Vüzerâ-yı İzâm ve Ulemâ-yı Kırâm ve Ümerâ ve Agavât ve Sâ'ir Es-nâf, Padişâh-ı Rûy-ı Zemîn Hazretlerinin Rikâb-ı Hümâyûnlarına İhdâ Eyledikleri Emti'a-i Mütenev-vi'âlerdir ki Bu Sahifeye Tahrîr Olundu. El-Vâki' Fî Şehr-i Rebî'ul-Evvel, sene 1086.

Fagfûrî ve Mertebânî Ev'iyeler:

Fagfûrî tabak: 4, Büyük Fagfûrî tabak: 1, Fagfûrî leğen ma'a ibrik: 1, Fagfûrî kâse: 1, Fagfûrî matara: 1, Mertebânî tabak-ı kebir: 5, Mertebânî kâse kapağıyla: 10"6

4 Arslan, Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 4-5, 608.

5 Arslan, Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 4-5, 608.

6 Arslan, Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 4-5, 633.

30 Büyük boy mavi-beyaz kâse, Yuan Hanedanlığı, 14. yüzyıl ortası, Çap: 40,5 cm, Yük: 18,5 cm, TSM, Env. No. 15/1422

31 Mavi-beyaz kâse, Ming Hanedanlığı, 16. yüzyılın ikinci yarısı, Çap: 36 cm, Yük: 16,5 cm, TSM, Env. No. 15/1541

Sultan III. Ahmed'in şehzadeleri için 1720 yılında düzenlettiği sünnet düğününde getirilen değerli hediyeler arasında da Çin porselenleri bulunmaktadır. Hafız Mehmed Efendi, sûrnâmesinde, Sultan III. Ahmed'in şehzadeleri Süleyman, Mehmed, Mustafa⁷ ve Bâyezid'in bu muhteşem sünnet düğününü anlatmıştır. Bu düğün sırasında merhum Sultan II. Mustafa'nın kızı Ayşe Sultan ile Ağrıboz Muhâfızı İbrâhim Paşa ve diğer kızı Emetullah Sultan ile Silahdâr Osman Paşa da evlendirilmiştir. Padişah'ın kızlarının düğünü için üst düzey devlet adamları ve İstanbul esnafının hediye ettikleri Çin porselenlerinin listesi şu şekildedir:

7 Sonradan Sultan III. Mustafa olarak 1757-1774 yılları arasında padişahlık yapmıştır.

"Hediyye-i Bâzergânân-ı Rikâb-ı Hümayûn: ... sofralık 10 fagfûrî kebîr tabak; sofralık 1 orta fagfûrî kâse, ..." ⁸, "Hediyye-i Sandalcıyân-ı İstanbul: Bir fagfûrî gülâb-dân ve buhûr-dân, ..." ⁹, "Hediyye-i Bezestân-ı Atîk: ...şeş hâne fagfûrî kâse-i hoş-âb ma'a tabak 2 çift, ..." ¹⁰, "Hediyye-i Paçacıyân: Bir sîm buhûr-dân ma'a fagfûr tabak ..." ¹¹

8 Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* 4-5, 395.

9 Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* 4-5, 404.

10 Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* 4-5, 383.

11 Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* 4-5, 384.

32 Mavi-beyaz kâse, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Çap: 22 cm, Yük: 9 cm, TSM, Env. No. 15/1455

Vehbî, sûrnâmesi'nde 1720 şenliklerini anlatırken, düzenlenen etkinliklerin yanı sıra getirilen hediyelere de değinmiştir. Sultan III Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününde üst düzey devlet adamları ve İstanbul esnafının hediye ettikleri Çin porselenlerinin listesi ise şu şekildedir:

“... ‘inâyet-i pâdişâhîden sîr-i süfrelilik olmak üzere on ‘aded vasatiyyü’l-kıta fagfûrî tabak dahi dest-i çînî-keşân-ı matbah-ı hâkânîye vusul ile pezîrefte-i

hüsn ü revak-ı kabul kılınup ...”¹², “Sandalcılar: ... ve bir fagfûrî gülâb-dân u buhûr-dân ... arz itdiklerinden sonra...”¹³

12 Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 3: Vehbî Sûrnâmesi*, İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2009, 189.

13 Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 3*, 336.

Osmanlı sarayında Çin porseleninden yapılan eşyalar bazen çeyiz veya hediye olarak verilmiş, bazen de saraya gelir sağlamak amacıyla satılmıştır. Ancak Osmanlı'daki muhalefat sistemine göre, değerli olarak addedilen tüm eşyalar gibi, Çin porselenleri de hediye edilen kişilerin vefat etmesi durumunda tekrar saray hazinesine alınmıştır. Böylece saray koleksiyonundaki Çin porselenlerinin sayısında eksilme olmamış, aksine hediye veya satın alma yoluyla eklenen yeni porselenlerle koleksiyon zenginleşmeye devam etmiştir.

Muhalefat defterlerine göre saray koleksiyonuna geri döndürülen Çin porselenlerinin sayısı 16. yüzyılda 395 porselen ve 5 seladon, 17. yüzyılda 3.177 porselen ve 468 seladon, 18. yüzyılda da 15.677 porselen ve 889 seladondur. Böylece bu üç yüzyıldaki muhalefat defterleri kayıtlarına göre toplam 20.611 adet Çin porseleni saray hazinesine geri kazandırılmıştır. Günümüzde Topkapı Sarayı Koleksiyonu'ndaki Çin porselenlerinin sayısının yaklaşık 12.000 adet olduğu hesaba katılınca, aradaki 8.611 adet farkın 1839 tarihli Gülhane Hatt-ı Hümayûnu ile muhalefat sisteminin kaldırılmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. 19. yüzyılda saraya sadece 5 porselen geri alınmıştır, diğer porselenlerin hediye edilen hanedan üyelerinde veya üst düzey devlet adamlarında kaldığı tahmin edilmektedir.

Saray koleksiyonuna muhalefat yoluyla giren Çin porselenlerinin kimlerden geldiği arşiv belgelerinden tespit edilmektedir. Valide sultanlar, hanım sultanlar, sadrazamlar, paşalar, harem ağaları, kapitan paşalar, eyalet valileri, Enderûnda görevli ağalar, padişaha yakın çalışan ağalar, kapı ağaları ve itibarlı devlet adamlarının ölümü veya görevlerinden azledilmeleri durumunda, sahip oldukları Çin porselenleri muhalefat defterine kaydedilerek saraya geri alınmıştır. Ayrıca mezat defterlerinde muhalefat eşyalarından bazılarının saraya gelir sağlamak amacıyla satıldığı da belirtilmektedir. Saray gelenekleri gereği, üst düzey devlet adamlarına görevde kaldıkları süre boyunca kullanmaları için saray koleksiyonundaki Çin porseleni tabak ve sofraya geçlerinden verilmiştir. Örneğin, Osman Paşa 1772 yılında yurt dışında görevlendirildiğinde kendisine

Enderûn Hazinesi'nden 2 fağfur hoşaf kâsesi ile 11 mertebânî tabak verildiği arşiv belgelerinde kayıtlıdır. Nişancı Emin Paşa'ya 1768 yılında sadrazamlık ihsan olunduğunda, saraydan sadrazam konağına gönderilen hediyeler arasında “*altın tablaya konulmuş on adet fağfur tabak ile şekerleme*” bulunduğu görülmektedir.

Osmanlı sarayında çinilerden mesul olan resmî görevliye “serçini” adı verilmiştir. Serçiniler, hem padişah mutfağından hem de padişah ve elçi kabullerinde kullanılan porselen yemek takımlarından sorumlu tutulmuşlardır. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde sarayın mutfaklar bölümünde bir çinîhâne yaptırıldığı ve mutfaklarda kullanılan çinîlerin burada saklandığı bilinmektedir. Topkapı Sarayı envanterindeki porselen sayısı, günümüzde mevcut olan Çin Porselenleri Koleksiyonu'ndaki eserlerden yaklaşık bir kat daha fazladır. Bunun sebebi, Sultan II. Selim (1566-1574) döneminde, 1574 yılında saray mutfaklarında çıkan yangında çinîhânedeki birçok porselenin zarar görmesi ve günümüze ulaşamamasıdır. Selânikî, 1574 yılının Haziran ayında çıkan yangında mutfakların nasıl yandığını şöyle anlatmıştır:

“*Matbâh-ı Âmire'de kebâb çevriliürken kazâ-i rabbânî, tâbede yağ tutuşup, yukarı kuruma âteş-i alev yapışur, hiçbir vechîle söyündürmeğe mecâl ü imkân olmayup alev karşuda hizmetkârlar odalarına ulaşur, kilara ve helvahâneye varur. 'Azîm ihrâk oldı. Nâgehâni olmak ile külli şaşkınlık oldı. Cümle vüzerâ-i 'izam gelüp ve yeniçeri ağası yetişüp çâre idemediler. Ancak bu denlü fa'ide eylediler ki içerü Saray-ı Âmire'ye el-iyazü bi'llâh sirâyet ide-yazdı, heman bir divar hâ'il oldı... Ve Kilâr-i Âmire'de ve helvahânede selâtîn-i mâzîyeden intikâl eyleyen envâ'-i tuhaf-ı mergûbe fağfûri ve zarf ve âlât ve esbâb ki nazîr ü 'adili bulunmak muhâil ü mümteni' olanlar bi'külliye hebâen mensûren oldı. Ve gündüz vâki' olmak ile dahi hiçbir nesne kurtulmağa mecâl olmayup, Allah te'âlâ hazretleriniün satvet-i kâhiresi ve sahtı zuhür eyledi.*”¹⁴

14 Gülru Necipoğlu, 15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar, Çev. Ruşen Sezer, 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021, 102.

33 Surnâme-i Vehbî, TSM, Env. No. A.3593, y. 85b

Selânikî saray mutfaklarında yaşanan büyük yangının mutfak eşyalarına verdiği zararları tek tek anlatmış, ayrıca “...hiçbir nesne kurtulmağa mecâl olmayup ...mâziyeden intikâl eyleyen envâ-i tuhaf-ı mergûbe fagfûri ve zarf... bi’külliye hebâen mensûren oldı” sözleriyle yangında hiçbir şeyi kurtarmaya mecallerinin olmadığından ve geçmişten intikal eden Çin porselenleri ile fincanların külliye heba olduğundan bahsetmiştir.

Çin porselenlerinin İstanbul’daki Osmanlı sarayına oldukça uzak bir ülkeden, kırılmadan getirilmesi çok meşakkatli olmasının yanı sıra Topkapı Sarayı Koleksiyonu’ndaki Çin porselenlerinin değerini katbekat arttıran bir faktör olmuştur. 13. yüzyıldan itibaren sultan sofrasında kullanılan Çin porselenlerinin desenleri ve formları yüzyıllar içinde önemli değişikliklere uğramıştır. Nitekim erken Osmanlı döneminde yeşil renkte seladon porselenler revaçtayken, ilerleyen yıllarda mavi-beyaz porselenler değerli kabul edilmiştir.

Topkapı Sarayı Koleksiyonu’ndaki mavi-beyaz porselenler, Çin’in en önemli porselen şehri olan Jingdezhen ile onun güneyinde yer alan Luomaqiao ve Hutia bölgelerindeki fırınlarda imal edilmiştir. Jingdezhen’deki en eski porselen üretim merkezi olan Hutian, Song Hanedanlığı (1127-1279) döneminde yüksek kalitede ürettiği porselenlerle meşhur olmuş ve “Seramik Başkentinin İncisi” olarak adlandırılmıştır. Bu bölgede yapılan kazı çalışmalarında, mavi zemin üzerine beyazla İslâm motiflerinin işlendiği porselen parçalarına rastlanmıştır. Bugün Topkapı Sarayı Koleksiyonu’nda bulunan, Yuan Hanedanlığı döneminden kalma, 14. yüzyıl ortalarına tarihlenen, mavi zemin üzerine beyaz boya ile yapılmış desenlerle süslü, 15/7035 envanter numaralı, 41,5 cm çapındaki tabak, türünün tek örneği olması dolayısıyla oldukça değerlidir. Üzerinde üç adet Anka kuşu, qilin adı verilen mitolojik yaratık, sülün ve çiçek dalları görülmektedir.

34 Büyük boy mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Çap: 64 cm, TSM, Env. No. 15/1407

35 Mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 16. yüzyılın üçüncü çeyreği, Çap: 43 cm, TSM, Env. No. 15/3448

Hutian'daki kazılarda çıkan buluntuların çoğu, büyük boy tabak ve kâse parçalarıdır. Bu da Orta Doğu ülkeleri için mavi-beyaz porselenlerin bu fırınlarda üretildiğini ortaya koymaktadır. Sözü edilen ülkelere yönelik özel desenlerle bezeli bu büyük boy kapların üretimi, 1320-1352 yılları arasında yoğun olarak yapılmıştır. Çin'de ihracata ve iç piyasaya yönelik üretilen porselenlerin desenlerinde, formlarında ve işlevlerinde ciddi farklılıklar vardır. Müslüman pazarı için üretilen porselen kaplar, bu bölgelerin yeme-içme kültürüne uygun olarak imal edilmiştir. İç pazar ve Doğu Asya ülkeleri için üretilen ürünlerin malzemesi ve desen işçiliği, Orta Doğu ve Batı Asya ülkeleri için üretilenlere kıyasla daha kalitesizdir.

36 Mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl sonu - 16. yüzyıl başı, Yüksek: 51 cm, TSM, Env. No. 15/1395

İslâm ülkelerinde yemekler, sofranın ortasına konulan büyük boy tabaklardan yenildiği için bu bölgelere ihraç edilen mavi-beyaz porselen kaplar oldukça büyük boyutlarda imal edilmiştir. Nitekim Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda bulunan mavi-beyaz tabaklar, kâseler, kupalar ve fincanlar da oldukça büyüktür. Bu boyutta tabakları Asya ülkelerinde görmek mümkün değildir. Bunlar, Müslüman ülkelerin sofrâ kültürüne uygun formda, özel olarak imal edilmişlerdir. Osmanlı Devleti gibi İslâm ülkelerinde yemekler bir sininin etrafında, gruplar hâlinde oturan kişilerce sininin ortasına konulan büyük boy tabaktan yenildiği için Osmanlı sarayında verilen ziyafetlerde de büyük boy tabak ve kâseler kullanılmıştır. Koleksiyondaki bazı mavi-beyaz tabakların

ölçüleri şu şekildedir: 15/1407 envanter numaralı, Ming Hanedanlığı dönemine ait ve 15. yüzyıl başına tarihlenen büyük boy mavi-beyaz tabak, 64 cm çapındadır. 15/1372 envanter numaralı, Ming Hanedanlığı dönemine ait ve 15. yüzyıl başına tarihlenen büyük boy mavi-beyaz tabak, 63,5 cm çapındadır. 15/1421 envanter numaralı, Ming Hanedanlığı dönemine ait ve 15. yüzyıl başına tarihlenen büyük boy mavi-beyaz kâse ise 38,5 cm çapındadır, derinliği de 15,5 cm'dir. Osmanlı sarayında bu tür kâseler hoşafılık veya çorbalık olarak kullanılmıştır. Avrupa ve Asya ülkelerinde bu büyüklükte tabaklar ve kâseler kullanılmadığı için Osmanlı'daki yeme içme kültürünü bilmeyen bazı araştırmacılar yanlışlıkla bunları dekoratif eşya olarak tanımlamışlardır.

37 Mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 17. yüzyılın ikinci çeyreği, Yüksek: 49 cm, TSM, Env. No. 15/3472

38 Mavi-beyaz kâse, Ming Hanedanlığı, Zhengde dönemi ve markalı, 1506-1521, Çap: 24 cm, Yüksek: 13,5 cm, TSM, Env. No. 15/2663

39 Mavi-beyaz tabak, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl sonu - 16. yüzyıl başı, Yüksek: 31 cm, TSM, Env. No. 15/2551

40 Mavi-beyaz tabak, Kangxi Hanedanlığı, 1662-1722, Çap: 46 cm, TSM, Env. No. 15/4592

41 Mavi-beyaz kâse, Qing Hanedanlığı, 17. yüzyıl ortası, Çap: 14, Yüksek: 6,5-7 cm, TSM, Env. No. 15/2148

Sözle edilen tabakların süslemelerinde İslâm ve Çin motifleri harmanlanarak yeni bir sentez oluşturulmuştur. Genellikle çiçekler, bahçe manzaraları, geometrik desenler ve Arap harfleriyle yazılar görülmektedir. İslâm sanatı ve Orta Doğu kültürünün Çin porselen sanatının gelişmesinde ve yeni tasarımlarla zenginleşmesindeki etkisi büyüktür. Hatta Yuan Hanedanlığı döneminde, Güney Çin şehirlerinde büyük Müslüman topluluklarının yaşadığı, Jingdezhen fırınlarının da bir süreliğine Müslüman yöneticilerin idaresinde olduğu bilinmektedir.¹⁵ Batı Asya ve İslâm

ülkelerine ihraç edilen Çin porselenleri, Çin'in yüksek porselen teknolojisi ile Orta Doğu ülkelerinin zevklerine uygun form ve desenlerde imal edilmiş; büyük boy mavi-beyaz porselen tabaklar geleneksel Çin desenleri ile süslenmiş bile tabakların yüzeyi Orta Doğu sanatına özgü biçimde, hiç boş alan bırakılmadan geometrik ve bitkisel desenlerle kaplanmıştır. Çin'in geleneksel süsleme sanatında, porselen kapların merkezinde Çin bahçe düzenlemesi, "kışın üç dostu" olarak adlandırılan bambu, erik ve çam ağacı üçlemesi, ejderhalar, Zümrüdüanka kuşu ve diğer kuşlar, mitolojik yaratıklar, şakayık, kasımpatı, ördekler, kelebekler, tavşanlar, balıklar, geleneksel kıyafetler içinde Çinli erkek ve kadın figürleri gibi Çin kültüründe anlam ve önemi olan motifler kullanılmaktadır.

15 Regina Krahl, "Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu", *İstanbul'daki Çin Hazinesi*, Ed. Ayşe Üçok, İstanbul: T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2001, 68.

Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda mavi-beyaz porselenden yapılmış; büyük, orta ve küçük boylarda tabaklar, kâseler, şerbet kupaları, kahve fincanları, şerbet sürahileri ve küpleri, şişeler, buhardan ve gülâbdanlar, tatlı hokkaları, hatta kaşıklar vardır.

Enderûn'da yetişmiş ve Osmanlı sultanlarının Çin porselenlerinden yapılmış kaplardan yiyip içtiklerine tanıklık etmiş eski saraylılar, anılarında saray sofrasından da bahsetmişlerdir. Albertus Bobovius (Santûrî Ali Ufkî Bey), 19 yıl Topkapı

42 Mavi-beyaz matara, Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Yük: 30 cm, TSM, Env. No. 15/1401

43 Mavi-beyaz sürahi (ibrik), Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl başı, Yük: 35,5 cm, TSM, Env. No. 15/1426

44 Büyük boy mavi-beyaz sürahi (şerbetlik), Ming Hanedanlığı, 15. yüzyıl sonu - 16. yüzyıl başı, Yük: 45,5 cm, TSM, Env. No. 15/1402

45 Mavi-beyaz şişe, Ming Hanedanlığı, 16. yüzyıl ortası, Çin tarzı, Yük: 21,5 cm, TSM, Env. No. 15/1873

46 Mavi-beyaz ibrik, Ming Hanedanlığı, JiaJing dönemi ve markalı, 1522-1566, Yük: 33 cm, TSM, Env. No. 15/1462

47 Mavi-beyaz sürahi, Ming Hanedanlığı, 16. yüzyıl sonu, Yük: 41 cm, TSM, Env. No. 15/2240

Saray'ında yaşadıkdan sonra 1657 yılında saraydan ayrılmıştır. Topkapı Sarayı'ndaki yaşamı konu alan kitabının "Hünkâr Sofrası" başlıklı bölümünde, padişahın tek başına yemek yediğini belirterek "sofrasındaki kap kacağın hepsi porselendir veya değerli bir topraktan yapılmış martabânîdir"¹⁶

16 Albertus Bobovius (Santûri Ali Ufki Bey), *Albertus Bobovius ya*

bilgisini vermiştir. İsveç Elçisi D'Ohsson, Kanûni Sultan Süleyman'dan sonra bütün padişahların sadece porselen kullandıklarını, resmî yemeklerde de Çin'in yeşil porselenlerinin kullanıldığını yazmıştır.

da Santûri Ali Ufki Bey'in Anıları: Topkapı Sarayı'nda Yaşam, Çev. Ali Berktaş, 2. Baskı, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2002, 90.

Divân'da yabancı elçilere verilen ziyafetlerde yemekler prestij göstergesi kabul edilen Çin porselenlerinde servis edilmiştir. Acem Elçisi Hacı Han ve heyetine 1741 yılı başında Sâdâbâd'da verilen ziyafette gümüş ve altın sahanlar ile fağfur ve mertebânî tabaklarda çeşit çeşit yemekler ikram edilmiştir. Osmanlı sarayında şehzadelerin sünnetleri ve hanım sultanların düğünleri vesilesiyle düzenlenen şenliklerde halka ve resmî davetlilere her gün ziyafetler verilmiştir. Şehzadelerin sünnet düğünlerinde verilen ziyafetlerde üst düzey devlet adamlarına ve yabancı elçilere mavi-beyaz Çin porselenleri kaplarda yemeklerin ikram edilmesini tasvir eden minyatürler vardır. Bu minyatürlerde, bir sofranın etrafında oturan en az 7-8 kişinin sininin ortasındaki büyük boy mavi-beyaz tabaktan yemek yedikleri görülmektedir.

48 Mavi-beyaz sürahi, Ming Hanedanlığı, (Annam Vazosu, Vietnam, Thai-hoa dönemi), 1450, Yüksek: 55 cm, TSM, Env. No. 15/1850

49 Mavi-beyaz
çaydanlık, Ming
Hanedanlığı,
16. yüzyıl ortası,
Yük: 17,5 cm, TSM,
Env. No. 15/2301

50 Mavi-beyaz
matara, Ming
Hanedanlığı,
15. yüzyıl başı,
Yük: 32,5 cm, TSM,
Env. No. 15/1409

51 Mavi-beyaz fincan, Ming Hanedanlığı, Jiajing dönemi ve markalı, 1522-1566, Yüksek: 21,5 cm, TSM, Env. No. 15/2614

Sultan II. Mehmed'in şehzadeleri Bayezid ve Mustafa için 1457 yılında Edirne'de düzenlediği sünnet düğününde fağfûrî üskürelerle şerbet sunulması, Fatih dönemindeki saray şenliklerinde Çin porselenlerinin kullanıldığını göstermektedir.

Sultan III. Murad'ın şehzadesi Mehmed için 1582 yılında düzenlediği, 52 gün 52 gece süren sünnet düğünü, Osmanlı sarayının en gösterişli ve en uzun süren sünnet şenliklerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Selânikî Mustafa Efendi, hatıratında, şenlik boyunca verilecek ziyafetlerde kullanılmak üzere Hazine'den, Matbah-ı Âmire kilerinden ve çini ambarından beyaz, yeşil, zeytuni, alaca ve açık mavi renkli Çin porselenlerinden 397 adet alındığını, bunlar yetmeyince çarşıdan 541 İznik tabağı,

sahanı ve kâsesinin yanı sıra 100 adet de üsküre satın alındığını yazmıştır.

Sultan III. Ahmed'in 1720 yılında şehzadeleri için düzenlediği sünnet şenliklerinde, mollalar ve kadınlara verilen ziyafette sofranın üzerindeki yemeklerin porselen kaplarda servis edildiği görülmektedir.

1716 yılında İstanbul'a gelen İngiliz elçisinin eşi Lady Montagu, Sultan Mustafa'nın gözdesi Hafize Sultan'ın onuruna verilen ziyafeti şöyle anlatmıştır:

“... Şerbet, Çin porseleni kaplar içinde getirildi. Ancak kapaklarıyla fincan tabakları som altındandı. Yemekten sonra istemeyerek kullandığım peçetelere benzeyen el silme bezleriyle altın bir leğen içerisinde su getirildi ve altın tabaklı porselen fincanlarla kahve servisi yapıldı.”

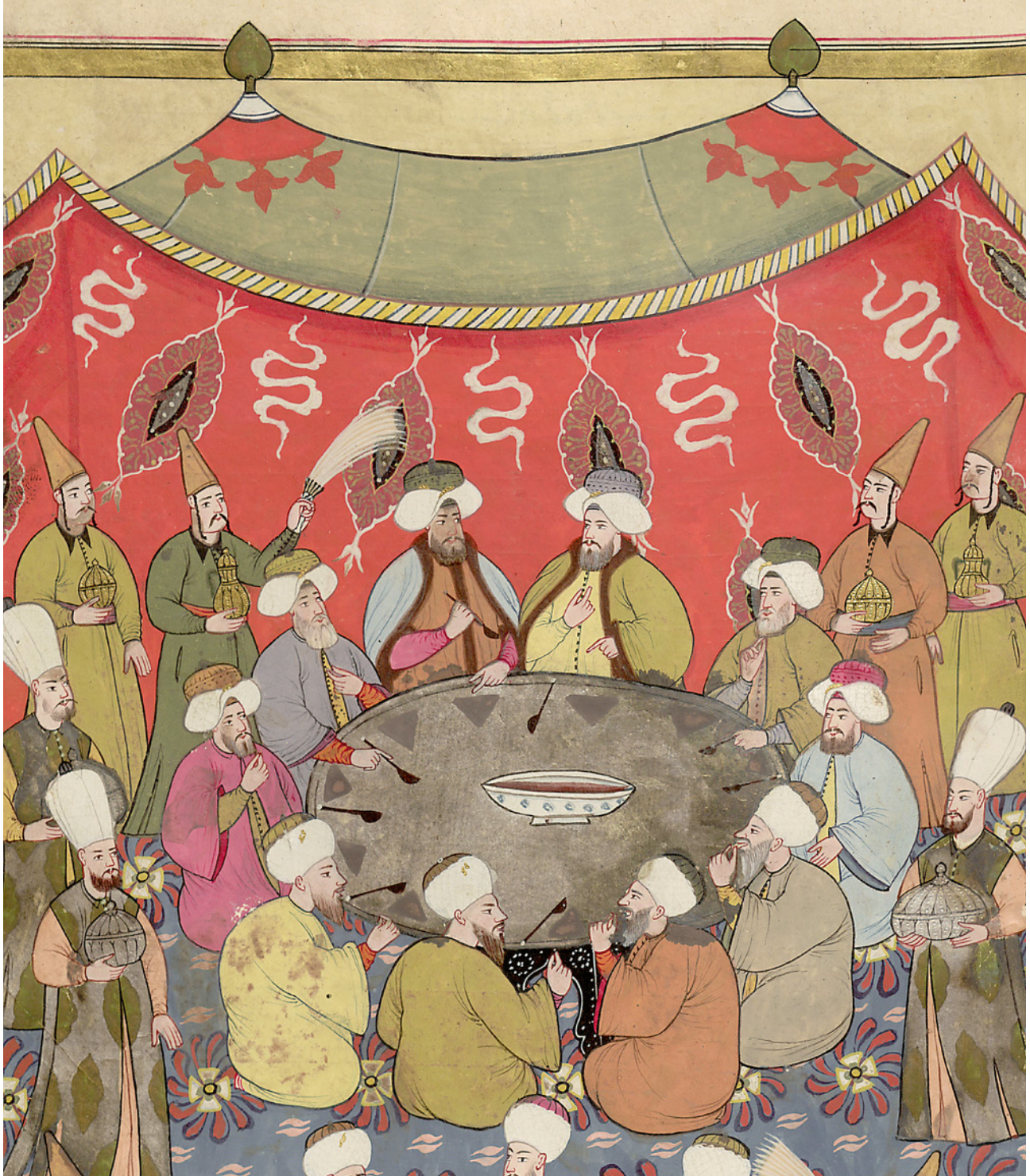

52 Surnâme-i Vehbî, TSM, Env. No. A.3593, y. 50a

Görüldüğü üzere, Çin porselenleri 13. yüzyıldan itibaren Türklerin yaşantısında her daim en prestijli eşyalar olarak baş tacı edilmiş ve 20. yüzyıla dek Osmanlı sarayında kıymetli birer hazine gibi

muhafaza edilmiştir. Bu sayede yedi yüzyıl boyunca sayıları gitgide artan porselenler, Topkapı Sarayı'nda dünyanın en büyük ve en zengin koleksiyonunu oluşturmuştur.

53 Surnâme-i Vehbî, TSM, Env. No. A.3593, y. 86a

Kaynakça

- Arslan, Mehmet. *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 3: Vehbi Sûrnâmesi*. İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2009.
- Arslan, Mehmet. *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 4-5: Lebib Sûrnâmesi, Hâfız Mehmed Efendi (Hazine) Sûrnâmesi, Abdi Sûrnâmesi, Telhîsü'l-Beyân'ın Sûrnâme Kısmı*. İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 2011.
- Cenkmen, Emin. *Osmanlı Sarayı ve Kıyafetleri*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948.
- Krahl, Regina. "Topkapı Sarayı Çin Porselenleri Koleksiyonu", *İstanbul'daki Çin Hazinesi*. Ed. Ayşe Üçok. İstanbul: T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2001.
- Necipoglu, Gülrü. *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar*. Çev. Ruşen Sezer. 3. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Tufan, Ömür. "Çin, Vietnam ve İran Porselenleri Koleksiyonu", *Topkapı Sarayı*. İstanbul: Millî Saraylar Yayınları, 2023.
- Tufan, Ömür. "Sofra Araç Gereçleri Koleksiyonu", *Topkapı Sarayı*. İstanbul: Millî Saraylar Yayınları, 2023.
- Yücel, Ünsal. "Porcelains Acquired by Muhallefat", *Chinese Ceramics in the Topkapı Saray Museum İstanbul: A Complete Catalogue*. London: Sotheby's Publications, 1986.
- Yücel, Ünsal, Julian Raby. "The Archival Documentation: The Scope of the Documents", *Chinese Ceramics in the Topkapı Saray Museum İstanbul: A Complete Catalogue*. London: Sotheby's Publications, 1986.
- Yücel, Ünsal, Julian Raby. "Chinese Porcelain at the Ottoman Court", *Chinese Ceramics in the Topkapı Saray Museum İstanbul: A Complete Catalogue*. London: Sotheby's Publications, 1986.